SEJ
SPOŁECZEŃSTWO
EDUKACJA
JĘZYK

Tom 21/2025, ss. 302-305
ISSN 2353-1266
e-ISSN 2449-7983
DOI: 10.19251/sej/2025.21(20)
www.sej.mazowiecka.edu.pl
Otrzymano: 18.03.2025
Zaakceptowano: 29.03.2025
Opublikowano: 30.06.2025

Barbara Skałbania
Uczelnia Korczaka w Warszawie
ORCID: 0000-0001-6857-1529

Recenzja książki Adama Nyckowskiego *JA-TY-MY -świetlica socjoterapeutyczna w środowisku wielkomiejskim*

Elipsa, Warszawa 2024, s. 265

W dyskursie pedagogicznym zbyt mało miejsca zajmują tematy związane z funkcjonowaniem placówek pomocowych, w tym świetlic, co podkreśla fakt, iż są one mało widoczne społecznie i traktowane zbyt marginalnie. Świetlica od wielu lat definiowana jest jako uzupełnienie działań szkolnych, jako miejsce, w którym realizowane są przede wszystkim zadania opiekuńcze wobec uczniów i wychowanków. Klasyczne ujęcia definicyjne kreślą statyczny i względnie trwały obraz placówki, zatopionej lub ukrytej w grupie innych placówek wsparcia i pomocy, marginalizujące jej wartość i znaczenie. Autor publikacji, w oparciu o własne doświadczenia „odczarowuje" świetlicę socjoterapeutyczną, akcentując jej duży wpływ na życie osób ze środowisk zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym. To umiejętne powiązanie teorii z praktyką i osobistym doświadczeniem zawodowym decyduje o wartości publikacji napisanej z pasją i z „potrzeby serca".

Monografia autorska *JA-TY-MY -świetlica socjoterapeutyczna w środowisku wielkomiejskim* stanowi oryginalne studium interdyscyplinarnego podejścia do zagadnień socjoterapii i profilaktyki zaburzeń zachowania. Bogata, wieloletnia praktyka peda-

gogiczna jest inspiracją dla teoretycznych poszukiwań i własnej aktywności poznawczej, której efektem jest autorski model funkcjonowania świetlicy socjoterapeutycznej. Autor dopomina się o przywrócenie wartości socjoterapii „jako skutecznej metody pracy z dziećmi i adolescentami" (s.10) w rozumieniu jej jako procesu grupowego. Założeniem dla badań własnych jest prezentacja świetlicy socjoterapeutycznej w trzech obszarach: jako miejsce osobistego rozwoju wychowanków, jako placówka świadcząca profesjonalną pomoc i jako element systemu polityki społecznej (s.12). Takie ujęcie porządkuje myślenie o świetlicy ukazujac główne przestrzenie jej funkcjonowania.

Struktura książki i układ rozdziałów są efektem dojrzałości autorskiej i dobrego przygotowania merytorycznego. Treści teoretyczne są właściwie i z namysłem dobrane tak, aby zaprezentować zagadnienie w świetle wybranych teorii z obszaru nauk społecznych. Doskonale porządkują wiedzę merytoryczną w kontekście procesu dorastania wychowanków świetlic socjoterapeutycznych, jak też definują i wyjaśniają kluczowe terminy. Trzy pierwsze rozdziały są prezentacją pewnej sekwencji zdarzeń z życia wychowanków. Pierwszym z nich jest zróżnicowane środowisko wychowawcze w społeczności zmarginalizowanej, źródła marginalizacji i wykluczenia ujmowane z kilku perspektyw naukowych oraz koncepcji kultury ubóstwa Oscara Lewisa. Autor publikacji podkreśla i uzasadnia wieloaspektowość wykluczenia społecznego, dokonuje przeglądu wybranych definicji (Weber, Grotowska-Leder, Silver, Levitas, Szarfenberg). W tej części pokazane są wybrane koncepcje pracy środowiskowej w środowiskach marginalizowanych (szkoła chicagowska, twórcza resocjalizacja, koncepcja reselience).

W rozdziale drugim znajdują się informacje dotyczące świetlicy socjoterapeutycznej z zachowaniem przejrzystości, która obejmuje aspekty prawne funkcjonowania świetlic socjoterapeutycznych oraz ich historyczne inspiracje. Uzupełnieniem treści jest charakterystyka beneficjentów w kontekście wieloaspektowych analiz ich środowiska wychowawczego. Tematyka tego rozdziału obejmuje też socjoterapię w aspekcie idei, założeń i celów, ukazuje specyfikę procesu grupowego i strukturę zajęć socjoterapeutycznych. W treściach rozdziału mieści się sylwetka socjoterapeuty uwzględniająca wiedzę, kompetencje i umiejętności. Autor uważa, że najlepszym narzędziem pracy z dziećmi i młodzieżą jest osoba socjoterapeuty, dlatego tak ważne są jego kompetencje, jak też cechy osobowe.

W rozdziale trzecim zawarte są koncepcje teoretyczne leżące u podstaw realizacji zadań świetlicy socjoterapeutycznej. Są to koncepcje dotyczące autonomii jednostki, koncepcja relacji i dialogu jako podstawa interakcji międzyludzkiej oraz koncepcja środowiskowych uwarunkowań rozwoju i wychowania z podkreśleniem znaczenia współpracy i współdziałania. Duże znaczenie ma włączenie wartości w zakresie rozumienia i przyjmowania zmian opierając się na teorii Maxa Schelera i Petera McLarena. Dopełnieniem rozważań są aspekty aksjologiczne pracy środowiskowej wyróżnione przez Tomasza Kaźmierczaka. Głębokie analizy teoretyczne doprowadzają do wniosku, iż świetlica socjoterapeutyczna w nowym formacie może skutkować tym, iż mło-

dzi ludzie będą realizować scenariusz swojej egzystencji stworzony przez siebie a nie narzucony wolą innych.

Badania własne autora oparte są na założeniach metodologii badań społecznych. Bazą dla penetracji badawczych jest kluczowe pytanie: *Jak program realizowany w świetlicy socjoterapeutycznej przeciwdziała wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży?(s.138).* Poszukiwanie odpowiedzi uwzględnia podejście idiograficzne i nomotetyczne z zastosowaniem triangulacji metod, technik badawczych. W badaniach wykorzystano analizę dokumentów, ankietę, wywiad kwestionariuszowy. Przedmiotem badań są świetlice socjoterapeutycznie (przebadano łącznie 50 świetlic) z terenu Warszawy (s.151), a zwłaszcza ich programy i opinie róznych grup respondentów: wychowanków, kadry wychowawczej i kierowniczej, otoczenia społecznego. Kryterium doboru respondentów był co najmniej roczny staż w świetlicy.

Uzyskane wyniki stanowią cenny wkład dla nowego modelu pracy świetlicy socjoterapeutycznej i nowego spojrzenia na socjoterapię. W grupie wniosków jest postulat stworzenia nowego systemu szkolenia kadry wychowawczej, większego zaangażowania otoczenia społecznego w działania placówki. Konieczna jest redefinicja miejsca świetlicy socjoterapeutycznej w systemie polityki społecznej i oświatowej. Autor odsłania ukryte wymiary pracy świetlicy, procesy indywidualne i grupowe, które dobrze zna z codziennej praktyki.

W rozdziale V zamieszczony jest autorski model świetlicy socjoterapeutycznej traktujący tę placówkę jako system praktyki społecznej i pedagogicznej, dla którego kluczowym pojęciem jest „wspólnota". Określenie modelu Ja-Ty-My odnosi się do procesu uczenia się siebie, innych i świata w kierunku od doznań intrapsychicznych do interpersonalnych.

Zdaniem Autora, budowanie tożsamości świetlicy socjoterapeutycznej powinno opierać się na kilku filarach: wzajemnym uczeniu się, partnerstwie, prawdziwości, stworzeniu ze świetlicy laboratorium społecznego, współzależności, zastąpienie władzy pieczą. W opisie modelu istotne jest Spotkanie i Dialog jako niekwestionowane wartości relacji z drugim człowiekiem i fundament partnerskiej współpracy. W konstruowaniu modelu istotne są założenia całożyciowego uczenia się, uczenia się przez doświadczanie oraz wspólnego działania. W modelu zawarte są cele i treści dotyczące programu rozwoju indywidualnego i grupowego. Ważnym elmentem nowego modelu jest katalog zasad dotyczących rożnych obszarów (s. 222), jako gwarancja bezpieczeństwa, wzajemnego rozumienia się i dobrej współpracy. Autor podkreśla dużą elastyczność programów pracy świetlicy i ich pluralizm uwzględniający różnorodność w procesie uczenia się i poznawania swiata przez wychowanków.

Publikacja Adama Nyckowskiego jest przykładem prawdziwego, krytycznego namysłu nad praktyką społeczno - pedagogiczną i wyrazem troski o jej przyszłość. Ważnym walorem pracy jest połączenie teorii z praktyką i 15-letnim doświadczeniem autora, co czyni ją bardzo autentyczną i aktualną. Autorski model jest czymś w rodzaju wektora zmian dla świetlic socjoterapeutycznych, dotychczas mało poznanych i roz-

poznanych. Adam Nyckowski dużą uwagę przywiązuje do wartości korczakowskiej koncepcji pedagogicznej powołując się na relacje, dialog i podmiotowość.

Efektem prowadzonych badań są wnioski i rekomendacje, z których najważniejsze to: popularyzowanie wiedzy na temat świetlic w programach kształcenia pedagogów, psychologów, pracowników socjalnych, polityków społecznych, stworzenie nowego systemu kształcenia profesjonalnej kadry wychowawczej i superwizorów działań świetlic socjoterapeutycznych, integrowanie praktyków ze środowiskiem akademickim, budowanie obrazu świetlic jako miejsca wspólnoty i relacji oraz przestrzeń dla działań profilaktycznych.

Recenzowana książka skierowana jest do szerokiej grupy odbiorców i może stanowić cenno źródło informacji na temat świetlic i socjoterapii zdobywanych w bezpośrednich relacjach, osobistych doświadczeniach i obserwacji praktyki. Jest to także milowy krok w kierunku projektowania zmiany, ale też promowania innego wizerunku świetlicy jako miejsca wielu możliwości.

Treści zawarte w publikacji mają walor poznawczy, edukacyjny, ale przede wszystkim zachęcają do rewizji poglądów i opinii przez lata budowanych. Wyeksponowane w publikacji pojęcia takie, jak: dialog, spotkanie, relacja, wspólnota, tożsamość świadczą o humanistycznym podejściu do wychowania i socjalizacji młodych pokoleń.